

MISLUKT FONTEINPLAN

door MR. H. C. HAZEWINDEL

VOOR de ontwikkeling van het westelijk stadsdeel was het raadsbesluit van 4 mei 1983 van verstrekkende betekenis.

Hierbij immers hechtte de Gemeenteraad zijn goedkeuring aan het sluiten van een overeenkomst met de twee Maatschappijen voor Grondbezit, waarvan notaris Mr. A. J. C. de Kuiper directeur was, over aanleg van straten op terreinen in de Coolpolder tussen de Oude en de Nieuwe Binnenweg, die deze Maatschappijen met speculatieve bedoelingen hadden aangekocht.

Oude Binnenweg of Coolseweg heette de weg evenwijdig met en ten noorden van de Nieuwe Binnenweg; hij splitste zich daarvan af bij de latere Van Speijkstraat; het oostelijk gedeelte werd gevormd door wat later Schietbaanstraat heette en in westelijke richting zette hij zich voort tot aan de Schoonebergerweg, welke zich zuidwaarts uitstrekte tot de Nieuwe Binnenweg, even ten oosten van de Brood- en Meelfabriek „De Korenaar”.

Over die terreinen van de Maatschappijen voor Grondbezit liep de weg, door G. J. de Jongh, directeur van Gemeentewerken, ontworpen, om de verderop gelegen gemeentegrounden voor exploitatie geschikt te maken, breed opgezet, omdat de ontwikkeling van dit stadsdeel eiste, dat de straten er ruimer werden geprojecteerd dan voor de exploitatie van kleine percelen op zich zelf nodig zou zijn.

Die bovengenoemde overeenkomst nu omvatte een aantal hoofdverkeerswegen, zoals de 40 M. brede boulevard, die later 's-Gravendijkwal zou heten, de eveneens 40 M. brede Matheneserlaan en de Claes de Vrieselaan; ze maakte de verwezenlijking mogelijk van het in 1887 door De Jongh opgestelde en 1891 in onderdelen gewijzigde plan voor de bebouwing van de gehele Coolpolder ¹⁾.

De Jongh toonde in een brief aan de commissie voor de Plaatselijke Werken begrip te hebben voor de eisen, die de moderne mens aan zijn woning stelde. „De oude kooplieden”, zo schreef hij, „kenden geen comfort en voelden daardoor de behoefte er niet

1) Ingekomen missives 1891 No 2392 d.d. 14 april 1891.

aan. Zij sleten het grootste gedeelte van hun leven in duffe, maffe kantoren, soms in pakhuizen afgeschoten en wanneer zij dan 's zomers eenige uren in hun theetuin aan een onmogelijk laantje in een koepel boven een stinksloot mochten doorbrengen, gevoelden zij zich den koning te rijk. Aan den aanleg van vriendelijke wandeldreven in de onmiddellijke nabijheid hunner woonplaats werd niet gedacht: wanneer men voor zaken uit is, bekommert men zich niet of men in slijk en modder trapt en tegen elkander loopt. Maar dit is geheel anders, wanneer men voor zijn genoegen uit is en flaneeren wil... En waarlijk dat gemis aan ruime wandelwegen in het centrum der stad brengt een gemis van comfort en deftigheid mede, dat onbewust doet gevoelen, dat men hier niet anders leeft dan om geld te verdienen en wanneer dat geschied is, men niet beter kan doen dan naar elders te trekken, waar men meer op zijn gemak loopt en leeft". Het gevoel, dat Rotterdam als woonstad weinig aantrekkelijks bood, vindt men ook in een polemiek in de kolommen van de N.R.Ct. van 19-22 October 1894, waarbij de heer H. J. Meerkamp van Embden als paladijn optrad voor het fatsoen, dat eiste dat men zijn geld ook besteedde in de stad waarin men het had verdiend.

In het jaar 1893, toen de overeenkomst met de beide maatschappijen tot stand kwam, bestond er ten westen van de Westersingel nog maar een spaarzame bebouwing. Ten zuiden van de Nieuwe Binnenweg graasden de koeien in het z.g. Land van Hoboken; aan de noordzijde stond het imposante St. Anthoniusgesticht en even verder, tussen Binnenweg en Kruiskade, liep de smalle Gouvernestraat. De Bloemkweekerstraat was nog maar aan één zijde bebouwd. Verder naar het westen stonden er weer huizen aan de Josephstraat, Van Speijkstraat en Adrianastraat en ten westen van die laatste lag de schietbaan van de Koninklijke Scherpschutters, die zich van de Oude Binnenweg tot aan de Middelwetering (later Middellandstraat) uitstreckte.

Daar, waar de Binnenweg zich vertakte in Oude en Nieuwe Binnenweg, lag toen al het Kinderhuis van de Ned. Herv. Gemeente en aan de Oude Binnenweg de Industrieschool voor Meisjes. De bocht van de Nieuwe Binnenweg was voor een gedeelte bebouwd, evenals de zuidzijde van die straat tussen de latere 's-Gravendijkwal en Claes de Vrieselaan. Verder lag het land naar de zijde van Delfshaven open: de Beukelsdijkseweg, toen de grens

tussen Rotterdam en Overschie, was een landweg met boerderijen. Alleen ten oosten van het Lage Erf bij Delfshaven was een begin van bebouwing langs de Nieuwe Binnenweg en bij de Broodfabriek „De Korenaar”; aan de overzijde stond de remise van de stoomtram.

Een heel ander beeld vertoont de kaart van westelijk Rotterdam van omtrent de eeuwwisseling: in het zuiden van de Coolpolder zijn de woonblokken van Rotterdam en Delfshaven elkaar bijna genaderd: aan de Delfshavense kant zijn er de Pupillenstraat, de Van der Hilststraat, de Ruwaardstraat, de Aelbrechtsstraat, de Ruilstraat en de Heemraadssingel geheel of gedeeltelijk aangelegd, terwijl het tracee van de Hooidrift zich begint af te tekenen. Aan de Rotterdamse kant zijn de straten tussen Nieuwe Binnenweg en Rochussenstraat tot stand gekomen, terwijl tussen de Nieuwe Binnenweg en de Mathenesserlaan de Volmarijnstraat al aan beide zijden bebouwd is. 's-Gravendijkwal en Claes de Vrieselaan zijn gereed gekomen tot aan de Middellandstraat; langs de oostzijde van het noordelijk deel van de 's-Gravendijkwal strekt zich de Schietbaan nog uit. De Oude Binnenweg is verdwenen: zijn loop is nog gedeeltelijk terug te vinden in de Schietbaanstraat en de Robert Fruinstraat en de noordzijde van de Nieuwe Binnenweg tussen het St. Anthoniusgesticht en de Van Speijkstraat is nu helemaal volgebouwd.

Tenslotte vormt de Heemraadsweg de westelijke begrenzing van de huizenblokken tussen Rochussenstraat en Mathenesserlaan; de singel is nog niet gegraven, maar met stippellijnen aangeduid en de noordzijde van de Mathenesserlaan is nog onbebouwd op het nieuwe Archiefgebouw na. In het noorden loopt de Middellandstraat nog niet verder dan het Middellandplein en het bouwblok tussen 's-Gravendijkwal en Claes de Vrieselaan is in wording. Ten noorden van de Middelwetering tot aan de Beukelsdijk is alles nog weiland evenals ten westen van de Heemraadssingel, maar de stratenplannen liggen al in hoofdlijnen vast.

Het jaarlijks toenemend getal bewoners van de Coolpolder en van het groeiende Delfshaven (het werd toen geschat op 35.000) was voor zijn verbinding met de stad uitsluitend aangewezen op de smalle Nieuwe Binnenweg. Het oostelijk gedeelte van die weg had een behoorlijke breedte, maar langs het land van Hoboken, waar bovendien maar aan één zijde een trottoir was, bedroeg de

rijbreedte slechts 6.70 M, zodat het steeds drukker wordende verkeer er dreigde vast te lopen, temeer omdat de stoomtram er zich in beide richtingen 50 maal per dag doorheen moest wringen.

In September van het jaar 1899 bereikte B. en W. een van 176 handtekeningen van bewoners van de Nieuwe Binnenweg en aangrenzende straten voorzien adres, waarin aangedrongen werd op verbreding van deze verkeersweg en op demping van de onwelriekende sloot, die de weg van het weiland van de heer Van Hoboken scheidde, tussen Westersingel en Josephstraat.

B. en W. antwoordden op deze hartekreet: „Hoezeer deze vergadering daarop hare aandacht gevestigd houdt, moet het tot stand brengen van de bedoelde wegverbreding vooralsnog voor de Gemeente eene onmogelijkheid worden geacht”.

Drie jaar na het eerste adres, toen de uitbreiding van de bebouwing en de toeneming van het verkeer de verbreding van de Nieuwe Binnenweg nog meer urgent gemaakt had, richtte een comité van vooraanstaande bewoners van het toenmaals „nieuwe Westen” zich met een adres tot de Gemeenteraad.

De ondertekenaars waren Mr. A. C. van Blommestein, advocaat, G. A. M. de Bruijn, wijnhandelaar, F. L. Hartong, candidaat-notaris, Mr. J. W. Mulder, rechter, L. J. C. J. van Ravesteyn, notaris, H. Th. Wilkens Jr., distillateur, Dr. H. J. W. Droogleever Fortuyn, arts, Mr. J. W. Alting Mees, griffier van de Rechtbank, A. Mes Jr., J. Muller, architect, en B. de Regt Jzn, directeur van de Standaard Hypotheekbank.

Zij verklaarden daarin, dat de toestand ter plaatse in de afgelopen drie jaren nog ongunstiger geworden was, doordat B. en W. in plaats van tot verbetering over te gaan, aan de Rotterdamsche Tramweg Maatschappij vergunning hadden verleend, op de Nieuwe Binnenweg een dubbel stel rails te leggen en die te doen berijden door de stoomtram en bovendien door een paardentram. Verder wezen zij er op, dat het lokaal verkeer langs de Nieuwe Binnenweg het bestaan van de stoomtram allerminst eiste, zelfs niet het personenvervoer tussen Schiedam en Rotterdam, als dit tussen Delfshaven en Schiedam maar anders geregeld werd. Hun conclusie luidde, dat de concessie voor de stoomtram behoorde te worden ingetrokken en dat de sloot moest worden gedempt ¹⁾.

1) Raadsnotulen d.d. 4 december 1902, bijlage No 1710.

De concessie voor de stoomtram tussen Rotterdam en Delfshaven was aanvankelijk slechts verleend tot aan de gemeentegrens op de Nieuwe Binnenweg. Een verzoek tot aansluiting aan het Rotterdamse paardentramwegnet, bij de Gemeenteraad op 26 juni 1881 ingediend, was met de kleinst mogelijke meerderheid aangenomen, ofschoon vele leden er bang voor waren, de stoomtram binnen de bebouwde kom (Mauritsweg- van Oldenbarneveldstraat) te brengen, maar naar het oordeel van de voorzitter was de stoomtram het vervoermiddel der toekomst.

De adressanten van 1903 meenden al te kunnen vaststellen, dat deze voorspelling niet was uitgekomen; „De R.T.M. heeft haar stoomtram weten te exploiteeren bijna uitsluitend ten bate harer aandeelhouders: althans een aan matige eischen voldoende verkeersmiddel met Delfshaven en voor de bewoners van het Binnenwegkwartier heeft zij nooit tot stand gebracht. Eerst door het succes eener concurrerende onderneming zijn plotseling de oogen der directie voor dat verkeer opengegaan”.

Met die concurrerende onderneming was bedoeld die van de heer C. A. Schuld, die sedert 1899 een omnibus met paardentraction exploiteerde van het Lage Erf naar Walenburgerweg en Maasstation, later doorgetrokken tot aan de Honingerdijk.¹⁾

Het adres van het comité werd krachtig gesteund door een op initiatief van de heer H. Stegman in het leven geroepen Anti-Stoomtrambeweging, waaruit de Anti-Stoomtrambond voortkwam. Dank zij deze gecoördineerde verzetsactie werd inderdaad op korte termijn de stoomtram van de Nieuwe Binnenweg verwijderd; maar de demping van de sloot liet nog op zich wachten. Er waren trouwens nog andere desiderata, die de bewoners van het nieuwe stadsdeel koesterden, b.v. de noodzakelijke verbetering van de riolering, openstelling van de toegang aan de Diergaardesingel voor leden van de Diergaarde, verbetering van de verbinding met de Westzeedijk van de Claes de Vrieselaan uit, plaatsing van een muziektent op het Heemraadsplein enz.

1) In juli 1902 werd die concessie overgedragen aan een onderneming van de heer D. Altona, die het bedrijf van de R(otterdamsche) O(mnibus) M(aatschappij) voortzette. In 1906 kreeg hij concessie, voor het vervoer met autobussen, mits hiermee niet sneller gereden werd dan 12 km per uur. Op 10 januari 1907 verwoestte een brand de remise met 5 autobussen van de Maatschappij Algemeen Vervoer, zoals ze toen heette; dit betekende tevens het einde van de autobus-onderneming.

Om voor de belangen van het Westen op te komen en de onder de bewoners levende verlangens onder het oog van het stadsbestuur te brengen, hadden enige heren in 1902 een comité opgericht, dat zich in het bijzonder interesseerde voor de verfraaiing van de nieuwe stadswijk en zich voorstelde, dit doel te bereiken door het plaatsen van een monumentale fontein op het kruispunt Mathenesserlaan-'s-Gravendijkwal.

Uit de activiteiten van de beide comité's en de Anti-Stoomtrambond ontstond een nieuw comité, bestaande uit de kopstukken van deze drie. Het was als volgt samengesteld: Mr. A. C. van Blommestein, voorzitter, L. J. C. J. van Droogleever Fortuyn, plaatsvervangend secretaris, B. de Regt Jr., penningmeester, W. L. J. M. Heyne, G. Maathuis, A. Mes Jr., J. Muller en H. Stegman.

De heren stelden zich voor, een Vereniging in het leven te roepen, zoals die ook in andere stadswijken bestonden, die hun in staat zou stellen, voortaan niet incidenteel, maar meer permanent de belangen van het Westen te behartigen.

Daartoe werd tegen 18 maart 1904 een vergadering uitgeschreven in café „Concordia” aan de Nieuwe Binnenweg. De voorzitter van het voorlopig comité deelde in de druk bezochte vergadering mee, dat het Gemeentebestuur bij de verbazende uitbreiding, die de stad aan de westzijde onderging, onmogelijk alles in bijzonderheden kon overzien en daarom ongetwijfeld prijs zou stellen op voorlichting door een vereniging van belanghebbenden, die bestaande misstanden uit eigen ervaring kenden. Het lag, zo zei hij, geenszins in de bedoeling om strijd te voeren, maar uitsluitend om, naar het voorbeeld van de Vereniging „Linker Maasoever”, op ongewenste toestanden te wijzen en op aangename wijze samen te werken om die uit de weg te ruimen.

De aanwezigen gaven bij acclamatie te kennen, hiermede in te stemmen en benoemden het voorlopig comité tot definitief bestuur van de Vereniging „Het Westen”, met toevoeging van Dr. D. J. van Rijn als vertegenwoordiger van het oude Delfshaven, dat in afwijking van de oorspronkelijke bedoeling, in de werksfeer van de Vereniging werd opgenomen. Verder werd besloten de ontwerpstatuten te doen drukken en rondzenden; als ze in een volgende vergadering vastgesteld waren, zou getracht worden er de Koninklijke goedkeuring op te verkrijgen. Volgens die ontwerp-

statuten zou de Vereniging haar doel trachten te bereiken door:

1. het kennis nemen van de toestanden waarvan verbetering wenselijk was;
2. het onderzoeken, voorbereiden en steunen van maatregelen, die tot verbetering konden leiden;
3. het zenden van adressen aan de betrokken autoriteiten, besturen, directies en personen;
4. het beleggen van vergaderingen tot bespreking van de genoemde belangen;
5. het voorlichten van de openbare mening omtrent vraagstukken, die met die belangen verband hielden en
6. het organiseren van lezingen.

Zoals gezegd, leefde er in het bestuur een verlangen om de aantrekkelijkheid van het Westen als woonbuurt te vergroten o.a. door het plaatsen van een muziektent op het Heemraadsplein en van een fontein op het kruispunt Mathenesserlaan-'s-Gravendijkwal. Al kort na de oprichting brachten voorzitter en secretaris een bezoek bij de burgemeester om hem over de muziektent te polsen. Burgemeester 's Jacob antwoordde, dat vele van de in de laatste jaren opgerichte buurtverenigingen klachten lieten horen en met verlanglijstjes aankwamen, maar dat ze zelden het initiatief tot verbeteringen namen. Het zou hem daarom aangenamer geweest zijn, als de Vereniging de tent had aangeboden en de gemeente verzocht had, deze in beheer over te nemen. De beide heren stapten toen snel van dit onderwerp af en verzekerden de burgemeester, dat het allereerst in de bedoeling van het bestuur lag, zijn krachten aan te wenden tot het verkrijgen van de fontein. Met dit denkbeeld was de burgemeester zeer ingenomen en hij liet doorschemeren, dat hij tot het slagen daarvan zeer gaarne zou medewerken en dat de gemeente eventueel wel bereid zou kunnen gevonden worden, de fundamente te leggen. De wensen in zake de muziektent moest het bestuur maar schriftelijk bij B. en W. indienen.

Voorzitter Van Blommestein wilde het ijzer smeden zolang het heet was: op de bestuursvergadering van 15 oktober 1904 gaf hij het voornemen te kennen, het fonteinplan op de eerstvolgende algemene vergadering aan de orde te stellen. Er volgde een geanimeerd debat, waarbij er voornamelijk verschil van mening bleek te bestaan over de vraag of het al of niet wenselijk was, een

prijsvraag uit te schrijven, of er niet beter een monument ter herinnering aan een of andere gebeurtenis of ter nagedachtenis van een of andere historische figuur kon gebouwd worden dan een fontein en of het mogelijk zou wezen, de benodigde fondsen bijeen te brengen. Notaris Van Ravesteyn, die van het begin af meer voelde voor een monument en sceptisch gestemd was ten opzichte van de finantiële kant van de zaak, werd door het jeugdig vuur van de protagonisten, onder wie zich, behalve voorzitter en secretaris, vooral Dr. Droogleever Fortuyn en de heer Muller onderscheidden, overstemd, maar tot de formulering van een concreet voorstel voor de algemene vergadering kon men toch niet komen. De leden werd daarom op het hart gedrukt hun gedachten nog eens over deze aangelegenheid te laten gaan en de situatie ter plaatse zorgvuldig op te nemen.

Ruim een week later, drie dagen voor de algemene vergadering, kwam het bestuur nogmaals bijeen. Verschillende leden hadden inmiddels hun licht opgestoken bij deskundigen en brachten afbeeldingen mee van fontein en in andere steden; vooral die in Den Bosch wekte de algemene bewondering en de kosten hadden niet meer dan f 16.000,— bedragen. Een ander lid deelde mee dat professor Gips uit Delft de minimum kosten op f 12.000,— geraamd had en had verklaard dat voor f 15.000,—, stellig een mooie fontein zou te krijgen zijn.

Er moesten nu spijkers met koppen geslagen worden; de lauwen hadden zich nu weliswaar bij het fonteinplan neergelegd, maar de vraag van de financiering vond de vergadering verdeeld. Eindelijk werd besloten eerst een beslissing te nemen over het uitschrijven van de prijsvraag, waartoe aan de algemene vergadering een bedrag van f 100,—, uit de Verenigingskas gevraagd zou worden en het verder nodige tot een maximum van f 1.000,—, bijeen te brengen door voorschotten, die zouden worden teruggegeven als de plannen onverhoopt mochten mislukken.

Met ergernis werd tenslotte kennis genomen van een deels voorbarig, deels uit de lucht gegrepen bericht in het Rotterdamsch Nieuwsblad van de volgende inhoud: „Waarschijnlijk zal het Westelijk stadsgedeelte een fraai punt rijker worden. Het ligt in de bedoeling van enkele gegoede ingezetenen, gelden bijeen te brengen voor een monumentale fontein op het kruispunt Mathe-nesserlaan-'s-Gravendijkwal en dan die fontein de gemeente aan

te bieden. Een invloedrijk ingezetene heeft zich reeds bereid verklaard de fundeering voor het werk te bekostigen."

Op de algemene vergadering kon de voorzitter aanknopen bij de kort tevoren in de N.R.Ct. gevoerde polemiek over de waarde van Rotterdam als woonstad. De schrijver van het laatste ingezonden stuk had n.l. verklaard: „Men moet de inwoners, vooral de meer gegoeden, aan de stad weten te binden. Dat daarbij niet alles van de overheid kan komen is duidelijk. Ieder burger moet daartoe medewerken met terzijdestelling dikwijls van eigen belang. En zou het dan al zijn, dat er voor een of ander werkelijk mooi plan of grootsche onderneming eens extra in de bus geblazen moet worden, dan geloof ik, dat vele forensen nog zoo niet van Rotterdam vervreemd zijn, of men zou bij hen ook niet tevergeefs kunnen aankloppen."

Dit was een hoopgevend geluid en de voorzitter maakte zich sterk, dat, als men werkelijk met een artistiek ontwerp tot verfraaiing van de stad voor de dag kwam, er genoeg Rotterdammers te vinden zouden zijn, die bereid waren daartoe diep in de zak te tasten om de nu langzamerhand tot een gemeenplaats geworden bewering te logenstraffen, dat er voor iets cultureels in deze stad nooit geld beschikbaar was.

Na zich verzekerd te hebben van applaus bracht hij het bestuursvoorstel ter tafel: het werd door de talrijke aanwezigen bij acclamatie aangenomen.

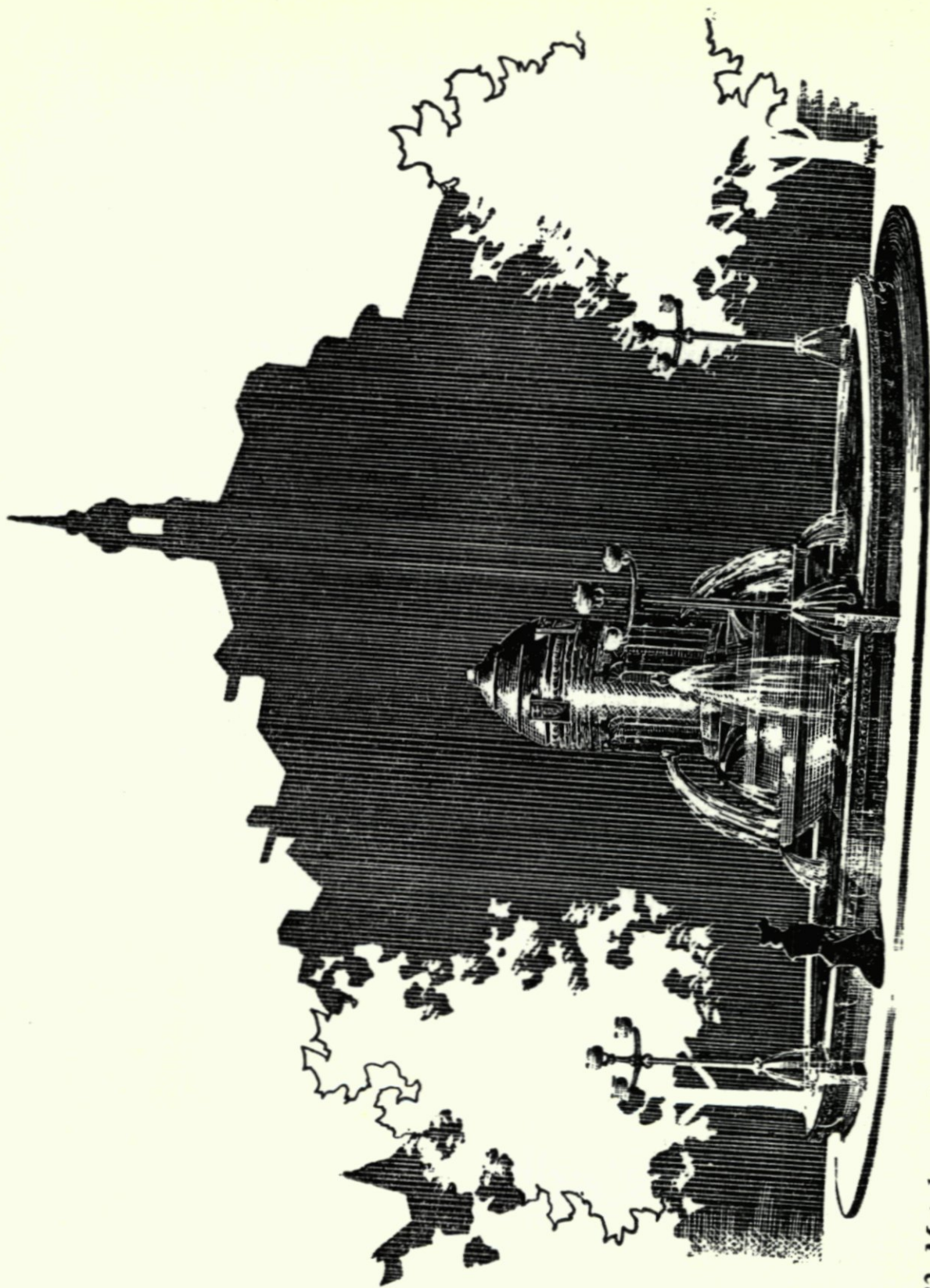
Het bestuur kon nu aan de slag gaan en in de algemene ledenvergadering van 31 maart 1905 deelde de voorzitter mee, dat de voor de prijsvraag benodigde gelden gevonden waren, dat er drie prijzen beschikbaar waren gesteld, resp. van f 500,—, f 300,— en f 100,—, dat tot leden van de jury waren benoemd de hoogleraren H. Evers en A. W. M. Odé uit Delft en de architect J. Verheul Dzn. uit Rotterdam en dat het programma binnenkort zou gedrukt worden. De fontein zou een „artistieke versiering" moeten zijn van het meergenoemde kruispunt en kon eventueel dienstbaar gemaakt worden aan een zinnebeeldige voorstelling van de vereniging van Delfshaven met Rotterdam; aan de in de bestuursvergadering geopperde gedachte om de fontein op te richten ter herinnering aan Ir. Caland, gaf hij geen ruchtbaarheid, omdat men besloten had, eerst de burgemeester over dit denkbeeld te polsen.

Burgemeester s' Jacob ontried dit plan bij gelegenheid van een onderhoud met de voorzitter „om allerlei redenen”. De voor- naamste daarvan zal natuurlijk geweest zijn, dat hem bij geruchte bekend was, dat de burgerij hem bij zijn afscheid een geschenk in geld zou bieden, om daaraan een bestemming naar keuze te geven. En het was niet twijfelachtig hoe die keuze zou uitvallen: het Caland-monument op de Coolsingel, in 1907 aan de gemeente overgedragen, getuigde van zijn bewondering voor de man die de Nieuwe Waterweg had ontworpen.

De ontwerpers werden geheel vrij gelaten in de vormgeving, maar het te kiezen materiaal moest tegen het klimaat bestand zijn. De situatie ter plaatse stond niet toe, een monument op te richten, groter dan met een middelin van 15 M.

Eind oktober 1905 waren er al 15 aanvragen van mededingers bij de secretaris binnengekomen. Het bestuur van de Academie van Beeldende Kunsten had zich bereid verklaard t.z.t. de plannen en ontwerpen ten toon te zullen stellen en op 17 mei 1906 kon wethouder Hudig in een der zalen van het Academiegebouw op de Coolsingel in tegenwoordigheid van het bestuur van „Het Westen” en genodigden een tentoonstelling van 21 inzendingen openen. De jury had geen vrijheid kunnen vinden een eerste prijs toe te kennen, maar het ontwerp van de beeldhouwer B. Ingenhousz uit Amsterdam en van de architect L. Streefkerk uit Naarden kreeg een tweede prijs, terwijl derde prijzen werden toegekend aan die van de beeldhouwer F. J. Werner te Amsterdam en J. Kuiper, hoofdleraar aan de Academie voor Beeldende Kunsten te 's-Gravenhage.

De dagbladen waagden zich niet aan uitvoerige beoordelingen over de merites van de inzendingen, maar het Rotterdamsch Nieuwsblad schreef: „Bij het bezichtigen der ingezonden tekeningen en modellen blijkt aldra, dat er weinig werkelijk goeds onder is. Enige ontwerpen lijden aan elephantiasis, andere missen alle monumentaliteit of lijken vijftig jaar geleden ontstaan en alleen het met den tweeden prijs bekroonde ontwerp getuigt van goeden smaak en binnen de perken blijvende monumentaliteit. De heeren J. Kuyper en F. J. Werner ontvingen elk hun derden prijs voor zeer middelmatige inzendingen”. De N.R.Ct. onthield zich van elk commentaar en merkte alleen op dat „voor de verwerkelijking van het in elk geval zeer verdienstelijk ontwerp van de heeren

32. Met de tweede prijs bekroond, maar niet voor uitvoering in aanmerking gekomen ontwerp van B. Ingen-
housz en L. Streefkerk

Ingenhousz en Streefkerk de Vereeniging „Het Westen” de noodige gelden niet bezat en dat daarom een beroep zou worden gedaan op alle Rotterdammers, die hun stad gaarne wat mooier zagen dan ze nu is”.

De jury zelf kon de uitslag van de prijsvraag niet ten volle geslaagd noemen. Verschillende inzendingen waren stellig niet van verdienste ontbloot, maar er was geen enkele bij, die onmiddellijk voor uitvoering in aanmerking kwam. „Daarvoor wordt het juiste karakter in verband met de omgeving van bescheiden woonhuizen gemist; het meerendeel is ook te zwaar, te volumineus en belemmerend voor het doorzicht der beide hoofdverkeerswegen”. De jury had een ontwerp van „sierlijk, eenvoudig karakter” gewenst, „hetzij in architectonischen, sculpturalen of decoratieven geest opgevat”. En aan die eisen voldeed geen der inzendingen. Als ze er tenslotte toe overgegaan was, het ontwerp onder het motto G. E. een tweede prijs toe te kennen, dan was dit om zijn „rustig, beschaafd architectonisch karakter”. Van het ontwerp onder het motto „Scheepvaart”, (van de beeldhouwer F. J. Werner) dat hoofdzakelijk bestond in een schetsmatig gipsmodel achtte de jury de hoofdgedachte verdienstelijk: „vooral het voor en achter-aanzicht zijn van gunstig werkend silhouet, maar de beide figuren zijn wat te groot van schaal.”

Het bestuur stond voor een moeilijke beslissing. In een vergadering, waarin het jurylid Verheul aanwezig was, werd na ampele discussies besloten de winnaars van de tweede prijs benevens de heer Werner van het ontwerp „Scheepvaart” uit te nodigen, met in acht neming van de door de jury geuite bezwaren, gewijzigde ontwerpen van hun modellen in te zenden. In september, toen deze modellen waren ingekomen, werden ze door de jury beoordeeld. Deze meende toen het ontwerp „Scheepvaart” voor uitvoering te kunnen aanbevelen, mits Werner eerst een model op de helft van de ware grootte van het bovenste beeld (voorstellende de Scheepvaart) inleverde; van de beoordeling daarvan zou dan de eindbeslissing afhangen.

Inmiddels had het bestuur in Amsterdam informaties ingewonnen over de persoon van de heer Werner. Uit ingekomen berichten van de heren Bart van Hove en Molkenboer was gebleken, dat de beeldhouwer een talentvol jong Nederlander was en dat er alle kans bestond, dat hij een mooi stuk werk zou leveren. Nu de zaak

eenmaal zover gevorderd was, kwam ook de financiering weer ter sprake. In de bestuursvergadering werden de al vaker gehoorde beschouwingen geuit, die varieerden van een vast vertrouwen, dat de benodigde gelden er zouden komen tot een aan pessimisme grenzende scepsis. Ten slotte werd men het er over eens, allereerst te trachten van de jury een warm gesteld rapport los te krijgen en daartoe een bezoek te brengen aan professor Evers en vervolgens de pers uit te nodigen, het ontwerp te bezichtigen, in het bijzonder de N.R.Ct. te bewerken om stemming te maken onder haar lezerskring en de boekhandelaren te verzoeken, foto's van het ontwerp uit te stallen. Bovendien deed de secretaris nog eens een beroep op de aanwezige bestuursleden, om, nu het besluit eenmaal gevallen was, hun defaitistische houding te laten varen en met vast vertrouwen op het welslagen van de onderneming naar buiten op te treden onder de leuze „De fontein komt!”

Dit vertrouwen kreeg echter wel een schok toen op de bestuursvergadering van 29 december 1906 de heer Werner verslag kwam uitbrengen van een door hem aan de heren Evers en Odé gebracht bezoek. Het was hem toen n.l. gebleken, dat deze juryleden zich niet konden verenigen met het gewijzigde ontwerp: zo wensten zij in plaats van de krachtige mannenfiguren kinderfiguurtjes, waardoor naar de mening van de beeldhouwer de in zijn werk neergelegde gedachte verloren zou gaan: hij had n.l. in die figuren iets krachtigs en feestelijks tot uitdrukking willen brengen. Ook wenste de jury de bovenfiguur op een schaal van 1 M uitgevoerd te zien om te kunnen beoordelen of inderdaad bij grotere uitvoering het beeldhouwwerk zou voldoen. Werner was wel bereid aan deze laatste wens tegemoet te komen, maar zou dan graag een beloning ontvangen voor deze voorlopige werkzaamheden. Overigens meende hij, dat de heren Evers en Odé een andere kunst-richting waren toegedaan en zou hij gaarne zien, dat er een anders samengestelde jury werd benoemd; in dit verband noemde hij de namen van enkele kunstenaars van naam, die zijn werk vermoedelijk meer zouden waarderen.

Na veel heen en weer gepraat besloot het bestuur de beeldhouwer een beloning van f 300,— toe te kennen voor het geval het beeld onverhoopt niet in de smaak van de jury zou vallen, terwijl, als dat wel het geval mocht zijn, die som in mindering zou gebracht worden van het gehele honorarium, bij het eindrapport

van de jury uit te betalen. De heer Werner zou binnen 14 dagen bericht krijgen of dit bedrag, hetzij uit de verenigingskas, hetzij uit eigen middelen kon gevonden worden en zelf zou hij binnen diezelfde termijn berichten, op hoeveel het hele werk begroot moest worden bij uitvoering, in zandsteen, hardsteen, graniet of brons.

Op de algemene ledenvergadering in maart 1907 moest enige aarzeling worden overwonnen om een bedrag van f 300,— uit de kas voor dit doel te bestemmen. Maar de voorzitter, die zijn hart aan deze goede zaak verpand had, maakte de bezwaarden duidelijk, dat men voort moest gaan op de weg, waarop de eerste schrede eenmaal was gezet en verklaarde, dat de heer Werner een artist was, over wie zijn leermeesters zich vol lof uitlieten en tegen wie de jury alleen maar het bezwaar had, dat hij nog te weinig gepresteerd had, om hem het werk zonder nadere proef op te dragen. Aldus gelukte het hem, de vergadering over te halen het gevraagde offer te brengen.

In de herfst van dat jaar had Werner zijn model klaar. Maar het kon geen genade vinden in de ogen van de jury, die op 18 oktober aan het bestuur schreef: „Tot ons leedwezen was ons eenparig oordeel, dat de geheele conceptie der figuur evenals de uitvoering der onderdeelen beslist onvoldoende is aan de eischen, welke men aan een dergelijk werk heeft te stellen”. Op grond daarvan ontried zij het bestuur, aan Werner een definitieve opdracht te geven.

De beeldhouwer, die inmiddels ook van het afwijzend oordeel op de hoogte was gesteld, haastte zich, zijn verzoek aan het bestuur te herhalen om een nieuwe jury te benoemen, die niet vooringenomen was tegen zijn werk. Hij vertelde, dat hij een onderhoud had gehad met Jhr. Dr. J. Six, hoogleraar in de kunstgeschiedenis aan de Amsterdamse Universiteit, wiens oordeel over de foto's van de modellen van fontein en beeld gunstig was, maar die zich liever van schriftelijke motivering wilde onthouden, omdat hij met professor Odé medejurylid was bij prijsvragen van de Hollands-Belgische Vereniging van Vrienden der Medaille als Kunstwerk. Verder deelde hij mee, dat Dr. Berlage het gipsmodel was komen bekijken en dat deze ervan overtuigd was, dat het resultaat bij uitvoering heel goed en oorspronkelijk zou kunnen worden en dat de oorzaak van de afwijzing der jury wel zou liggen in haar verlangen naar mindere strengheid van opvatting. Ook

zouden Berlage en professor Van Hove met veel genoeg een eventueel onderhoud met het bestuur hebben. Het judicium van de laatstgenoemde was onverdeeld gunstig: het gipsmodel was z.i. gracieus en goed van compositie; alleen zou aan sommige finesses nog iets meer zorg besteed kunnen worden. Ook de kunstschilder Jan Sluyters had het gipsmodel gezien en het streng en monumentaal gevonden, ja wellicht nog niet streng genoeg.

Het bestuur, hoewel niet ongevoelig voor deze argumenten, meende terecht, dat men de nu eenmaal benoemde jury niet eenvoudig opzij kon schuiven, maar toonde begrip te hebben voor de teleurstelling van de jonge gefrustreerde kunstenaar, door te laten doorschemeren, dat hij, als hij zich niet bij de afkeurende juryuitspraak wilde neerleggen, op eigen gezag een beoordeling door moderner geörienteerde deskundigen kon uitlokken, wier uitspraak hij met meer vertrouwen kon afwachten. En het wilde wel zover gaan, hem de verzekering te geven, dat het, als hij een schriftelijk rapport van Berlage en Van Hove kon overleggen, waaruit bleek, dat zij het ontwerp gunstig beoordeelden en het voor uitvoering geschikt achtten, nader in overleg met de jury zou treden. Werner stemde hierin toe, hoewel hij vreesde, dat de beide heren geen rapport zouden willen uitbrengen, tenzij zij door het bestuur daartoe uitgenodigd waren.

Op de bestuursvergadering van 29 februari 1909 deed het lid Van der Graaf¹⁾ een poging om uit de impasse te geraken; hij had een onderhoud gehad met de heren Otten en De Meester (vermoedelijk de architect Albert Otten en de litterator Johan de Meester), die hadden aangeraden, advies in te winnen van de bekende Belgische beeldhouwer Van der Stappen²⁾.

Deze suggestie vond algemene instemming: men wilde nu eens een einde maken aan de fonteinkwestie, zonder bereid te zijn zich neer te leggen bij de uitspraak van de jury. Er werd daarom besloten, dat Van der Graaf en Muller naar Brussel zouden gaan om Van der Stappen te bezoeken en hem het afgekeurde model te tonen: viel zijn oordeel gunstig uit, dan zou men doorzetten en in het tegenovergestelde geval zou men het zolang en met zoveel liefde gekoesterde plan een eervolle begrafenis geven.

1) De heer J. C. P. van der Graaf was sedert 1906 bestuurslid.

2) Charles van der Stappen (1843-1910), directeur van de Academie te Brussel.

Het schriftelijk rapport van Muller over het onderhoud met de Belg leidde in de bestuursvergadering van 16 mei 1908 tot een discussie, waarin het denkbeeld geopperd werd enige leden op te dragen, de delicate jurykwestie op vertrouwelijke voet met de heer Verheul te bespreken en daarna de jury mededeling te doen van het bezoek aan Van der Stappen en diens oordeel. Aldus werd besloten: de heren Muller en Hartong zouden zich van deze taak kwijten.

Op de volgende vergadering bleek, dat de heer Verheul afgeraden had, over deze zaak met de andere juryleden in correspondentie te treden, maar er meer voor voelde te trachten, de moeilijkheden in een persoonlijk gesprek met de professoren Evers en Odé tot oplossing te brengen. Zelf was hij bereid de voorzitter op deze onplezierige tocht te vergezellen en de opvatting van Van der Stappen bekend te maken.

Dit aanbod werd aanvaard en op de vergadering van 6 maart 1909 kon de voorzitter verslag uitbrengen over het onderhoud met de Delftse heren. Het was nogal bevredigend afgelopen: zij bleven, zoals te verwachten was, bij hun standpunt, maar konden het, gezien het gunstig oordeel van iemand als de Belgische beeldhouwer, begrijpen, dat het bestuur desondanks besloot tot uitvoering over te gaan.

Toen deze kogel eenmaal door de kerk was kon de zaak met voortvarendheid worden aangepakt; de voorzitter en de secretaris zouden een bezoek brengen aan de burgemeester om diens steun voor de plannen in te roepen en door diens bemiddeling van de gemeente de levering van water en verdere medewerking te verkrijgen. Verder werd er een commissie benoemd om onder leiding van het bestuur plannen te ontwerpen en uit te voeren tot het bijeenbrengen van de benodigde fondsen.

Kort daarna, op 3 april 1909, kwam de heer Van der Stappen persoonlijk in Rotterdam om overleg te plegen met het bestuur. Aan het station D.P. werd hij door de heren Van Blommestein, Hartong, Van der Graaf en Muller verwelkomd, waarna het gezelschap zich naar het kruispunt Mathenesserlaan-'s-Gravendijkwal begaf om de situatie ter plaatse in ogenschouw te nemen en vervolgens naar het huis van de heer Meyer, waar het ontwerp voor de fontein en het model van het bovenbeeld waren opgesteld. We bezitten van dit bezoek een vrij uitvoerig verslag, waaraan het volgende ontleend is:

„De Heer Van der Stappen begon zijne beoordeling van beiden met eene langdurige stilzwijgende beschouwing van het ontwerp in zijn geheel en gaf als gevolg daarvan zijn oordeel te kennen: a. dat het ontwerp als zoodanig hem zeer geslaagd voorkwam; b. dat naar zijn oordeel het ontwerp twee fouten (erreurs) had, welke echter door eene kleine verschikking te verhelpen waren. De eerste fout was, dat de beide waterspuwende beelden te kort tegen het monument waren geplaatst, waardoor zoowel de architectonische lijn van het monument als de vorm der beelden niet tot hun recht kwamen, terwijl de breedte van het watergordijn te beperkt en te nauw was opgesloten. Door de beide beelden van het model meer naar buiten te plaatsen wees Z. Ed. aan, hoe aan dit gebrek kon worden tegemoetgekomen. De tweede fout was dat het bassin, waarin zich het watergordijn stortte, veel te klein was. Hierin werd al direct op ongezochte wijze verbetering gebracht door het uit elkander plaatsen der beelden, dat vanzelf eene vergrooting van het bassin ten gevolge had. De heer Van der Stappen gebruikte voor het bassin in zijne tegenwoordige verhouding de naam van voetbad. Na de beschouwing van het monument kwam het groote bassin aan de orde. Bij het ontwerp is het bovenvlak van het gazon zoodanig gedacht, dat dit bovenvlak het staande vlak van den bassinwand langs eene holle lijn ontmoet. Deze holle lijn werd door den Heer Van der Stappen als te week (molle) veroordeeld en hij verkoos daarvoor eene rechte lijn aan te nemen, terwijl Z. Ed. het noodzakelijk vond, dat de piédestals in de balustrade bekroond zouden worden door lampendragers wier vormen een belangrijk aandeel zouden hebben in de harmonie van het geheel.

Hierna ging de heer Van der Stappen over tot de beoordeeling van het beeld. De eerste vraag was, in welk materiaal dit zou worden uitgevoerd; omdat het materiaal van grooten invloed is op den vorm, zooals dit beeld ontworpen was, was het z.i. duidelijk, dat de bedoeling was, het in blauwen steen uit te voeren; daartoe was de technische behandeling volkomen berekend. De behandeling en het ontwerp van het beeld werden door den heer Van der Stappen betiteld als sculpture architecturale en het verschil in opvatting tusschen dit beeld en het beeld van het avant-projet vond Z. Ed. eene belangrijke vooruitgang. Het karakter van het geheel zou door de meer strenge opvatting belangrijk

winnen. Ondervraagd naar Z. Ed.'s oordeel over de aanwezigheid en den vorm van den mantel, was het antwoord, dat de mantel niets geen afbreuk deed aan het geheel, dat de vorm van den mantel zeker nader besproken zou moeten worden. Eene fout in het beeld vond Z. Ed. in den vorm en de verhouding van het schip. Werd hiervoor een bronzen model gebruikt, dan kan daaraan een lichter, sierlijker vorm gegeven, een zeilschip voor model genomen worden, waardoor het denkbeeld van zware vracht aan eene zijde vermeden en eene aangename vorm aan de andere zijde verkregen werd. Als eindoordeel beantwoordde de heer Van der Stappen de volgende vragen: Kunt U de uitvoering van het monument in zijn geheel aanraden? Geeft de uitvoering en het ontwerp van het beeld op $\frac{1}{3}$ der ware grootte U den waarborg, dat men den ontwerper de uitvoering kan opdragen, zoowel uit technisch als aesthetisch oogpunt?

Beide deze vragen werden door den heer Van der Stappen volmondig met „ja” beantwoord, mits rekening gehouden werd met bovengenoemde aanmerkingen, die door Z. Ed. als „de nature sousordonnée” werden betiteld.

De heer van der Stappen verklaarde zich bereid, een schriftelijk rapport zoo nodig ter onzer dispositie te stellen, den ontwerper persoonlijk zijne wenken en opmerkingen nader toe te lichten en ons behulpzaam te zijn in ons pogen om den jongen landgenoot dit werk te doen uitvoeren, dat hem zeer aantrekt door de eenheid van geest die het kenmerkte.

...Het monument Caland beschouwend ¹⁾ was het oordeel van den heer Van der Stappen, dat het jurylid-beeldhouwer (Odé) eene richting in de beeldhouwkunst vertegenwoordigde, die zoozeer afweek van de nieuwe richting van den heer Werner, dat het eigenlijk moeilijk doenbaar was, zich daarin te werken.”

In de bestuursvergadering van 21 augustus 1909 werd van Van der Stappen's bereidverklaring met erkentelijkheid nota genomen, maar voorlopig stond de financiering van het project op de voorgrond van de aandacht. Na uitvoerige discussies werd besloten, eerst commissies in het leven te roepen tot het bijeenbrengen van de fondsen, waartoe de secretaris inmiddels al een concept-circulaire had opgesteld. Hem werd opgedragen een lijst van in het

1) Op 23 december 1907 had burgemeester s'Jacob de fontein op de Coolsingel aan de gemeente overgedragen.

Westen wonende dames en heren samen te stellen, die ter completie onder de overige bestuursleden zou rondgaan. In de volgende vergadering zou de definitieve samenstelling van de commissies besproken worden; iedere commissie zou een gedeelte van de gemeente als werkterrein toebedeeld krijgen en onder leiding staan van een bestuurslid.

In die vergadering, die op 2 september 1909 gehouden werd, kwam een lijst van 15 personen ter tafel, die na persoonlijke bespreking met verschillende bestuursleden zich voor deze taak opgegeven hadden. De vraag of de fontein niet in verband behoorde te worden gebracht met de geboorte van prinses Juliana, werd door het merendeel der aanwezigen, die aan het oorspronkelijk denkbeeld willen vasthouden, ontkennend beantwoord. Op 14 oktober hield het bestuur een bijeenkomst met de personen, die zich hadden opgegeven om in de comité's zitting te nemen. Het waren: de heren S. H. Catz, C. N. van Goor, G. H. Kieviet, Th. Nolen, Abr. Chabot, J. F. B. Buchel, J. Seeuwen, C. L. Tondu, Dr. C. te Lintum en J. W. van Es en voorwaardelijk: H. H. Veder. De Heer Chabot opperde het plan te trachten een renteloos voorschot te verkrijgen, terwijl de heer Tondu een loterij aanbeval. Het eerste plan werd in een op 21 oktober gehouden vergadering aanvaard en als volgt geformuleerd: men zou voorstellen „aan het bestuur machtiging te verleen ten laste der Vereeniging een rentelooze geldleening aan te gaan, groot f 12.000,— en daartoe uit te geven 120 schuldbekentenissen, elk van f 100,—, ten einde uit deze gelden te bestrijden de kosten van uitvoering van de fontein; voorts te bepalen, dat van deze schuldbekentenissen jaarlijks 2 zullen worden afgelost, behoudens bevoegdheid om, wanneer de kas der Vereeniging dit mocht toelaten, meerdere af te lossen en eindelijk het bestuur te machtigen de voorwaarden dier geldleening te regelen”.

Twee weken later werd nog eens op spoed aangedrongen bij de uitvoering van de leningplannen, nadat de in concept ter tafel gebrachte voorwaarden waren goedgekeurd en besloten was, de heren Chabot, Kieviet en Seeuwen (later vervangen door Te Lintum) te vragen, als beheerders der lening op te treden.

Op 30 oktober gaf de algemene ledenvergadering haar fiat aan de lening.

Ter bestuursvergadering van 10 februari 1910 werd besloten het

goedgekeurd prospectus te doen drukken en dat te verdelen onder die personen, die daarvoor naar ieders oordeel het meest in aanmerking kwamen.

Aan dit prospectus is het volgende ontleend:

„Behoeven wij U een woord van aanbeveling toe te roepen? Wij hopen en vertrouwen van neen. Veel werd tot stand gebracht voor de ontwikkeling onzer gemeente; groote havens en handels-terreinen werden aangelegd; handelsinrichtingen gesticht; alles wat voor de uitbreiding van handel en scheepvaart noodig is, steeds werd het aangepakt, zoodat met voldoening mag worden gezegd, dat Rotterdam met de groote havensteden van Europa in dat opzicht kan wedijveren. De ontwikkeling van de gemeente als woonstad hield daarmede niet altijd gelijken tred, maar daarin is in de laatste jaren eene verandering gekomen. Wij meenen, dat er thans een tijd is aangebroken, waarin ook in die richting Rotterdam met groote schreden vooruitgaat. Zagen wij niet ruime verkeerswegen aanleggen, nieuwe wijken ontstaan vol licht en lucht? De electriche trams kwamen, de asphaltering, moderne straatverlichting en zooveel meer. Zal niet straks een nieuw stadhuis verrijzen, een historisch monument ter herinnering aan dit tijdperk van vooruitgang van Rotterdam? Gaven niet reeds meerdere burgers uiting aan dit ontluikende gevoel voor verfraaiing onzer Gemeente door het aanbieden van schenkingen? Wij twijfelen dan ook niet of de leening zal worden volteekend en het werk aan den sympathieken jongen Nederlandsche kunstenaar kunnen worden opgedragen. Binnen korten tijd zal dan in het nieuwe Westen, dat fraaie ruim aangelegde deel onzer gemeente, een monumentale fontein getuigen van hetgeen de Rotterdammers voor hun stad over hebben.”

In het voorjaar van 1910 werd het al duidelijk, dat de verwachtingen te hoog gespannen waren. Ondanks de gevoerde campagne waren er toen nog maar 20 inschrijvingsbiljetten binnengekomen. Het bestuur besloot daarom een lijst op te maken van bewoners van Mathenesserlaan, 's-Gravendijkwal, Heemraadssingel, Claes de Vrieselaan en Nieuwe Binnenweg, die in aanmerking kwamen om door de bestuursleden persoonlijk bezocht te worden. Maar in de vergadering van 1 juli stelde notaris Van Ravesteyn de vraag, of het in de gegeven omstandigheden, nu er blijkbaar zo weinig sympathie voor het fonteinplan bestond, niet beter was

verdere pogingen om financiële steun te staken en van de hele zaak af te zien. Maar Dr. Droogleever Fortuyn meende, dat dit na al de gemaakte onkosten niet aanging, te meer omdat nog niet gebleken was, dat de uitvoering van het plan onbereikbaar was; z.i. waren de mogelijkheden om aan fondsen te komen, nog niet uitgeput. De meningen van de overige bestuursleden waren verdeeld, zodat men tot de conclusie kwam, eerst nog eens te confereren met de Vereniging tot Verfraaiing en als dat op niets uitliep, met de heer Sijthoff.

Maar in ieder geval moest er voor het begin van 1911 een definitief besluit vallen over de al of niet voortzetting van de plannen.

Het jaar 1910 verstreek zonder dat er een uitweg gevonden werd, wat niet wegnam, dat mannen als Hartong en Droogleever Fortuyn de moed niet opgaven, die alsnog te vinden. Hoewel het bestuur in maart 1911 bij meerderheid besloten had, aan de ledenvergadering voor te stellen de fatale beslissing te nemen, deed Dr. Droogleever Fortuyn daar namens de minderheid nog een laatste beroep op de sentimenten. Hij vond het meer dan jammer als het plan, na al de moeite en kosten die er aan besteed waren, in de doofpot werd gestopt. Samen met de secretaris had hij nog een poging aangewend om gelden bijeen te krijgen en hij kon met voldoening medelen, dat zij er binnen twee dagen in geslaagd waren een bedrag van f 2.250,— aan obligatiën te noteren. Met dit resultaat voor ogen stelde hij de vergadering voor het punt van de agenda af te voeren en aan te houden tot de Octoberbijeenkomst.

Zijn enthousiasme werkte aanstekelijk; de voorzitter stelde daarom voor met alle krachten aan het werk te gaan en het voorstel Droogleever Fortuyn aan te nemen. Aldus werd met algemene stemmen besloten. Lange tijd horen we nu niets meer van het fonteinplan, maar in de bestuursvergadering van 1 maart 1912 kwam er een brief van Werner ter tafel, waarin deze verzocht, het ontwerp en de tekeningen terug te mogen ontvangen in verband met een tentoonstelling in Amsterdam. Dr. Droogleever Fortuyn verklaarde er zich bij deze gelegenheid voor, het plan te laten varen, omdat gebleken was dat er geen belangstelling voor bestond en de tijd ontbrak om er een intensieve propaganda voor te maken. Notaris Van Ravesteyn zei, deze mededeling met

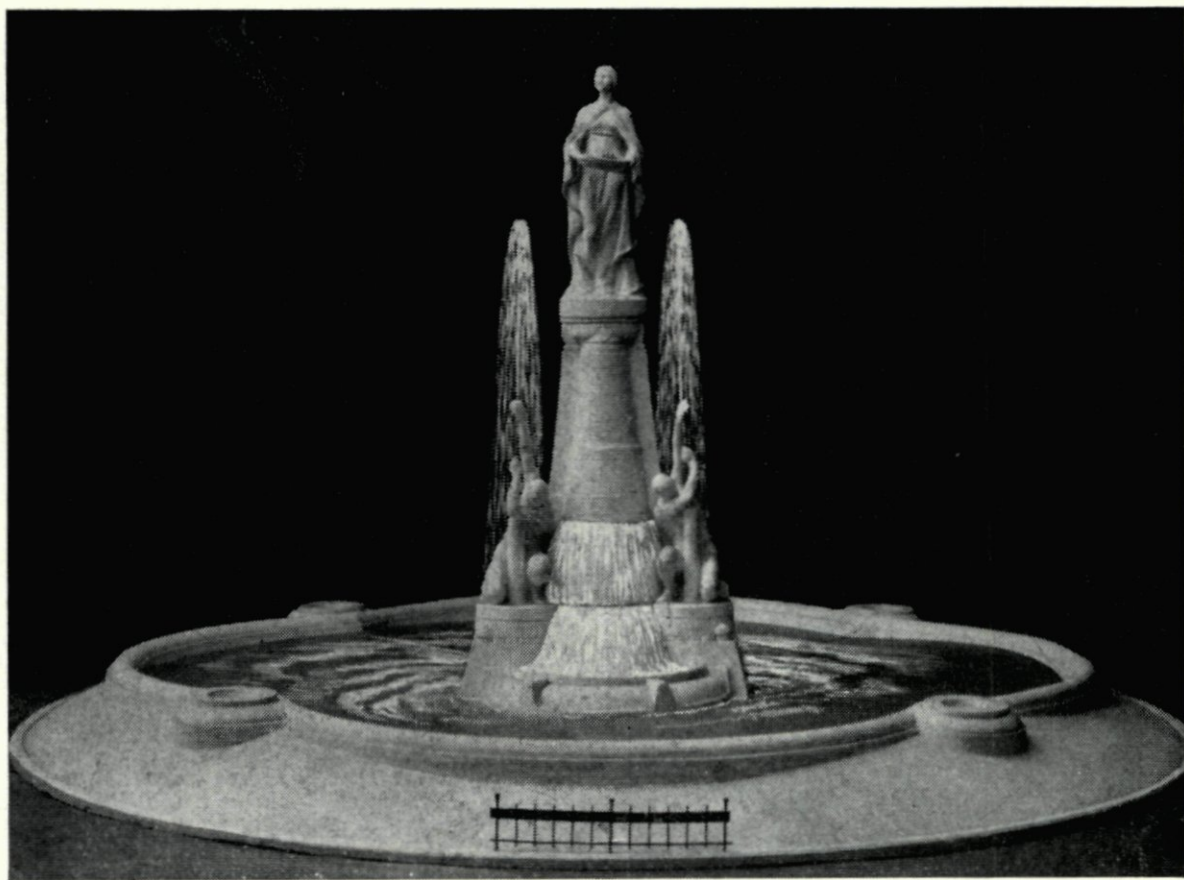
vreugde te vernemen en zo werd bij acclamatie besloten, de in-tekenaren hun inschrijvingsbiljetten terug te geven en hun, die voor hun aandeel gestort hadden of giften hadden doen toekomen, de gelden weer ter hand te stellen met de daarop gekweekte rente. Dit was dan het geruisloos einde van een met zoveel geestdrift gevoerde actie.

Toch zou de naam van „Het Westen” aan een fontein verbonden blijven: in 1916 kwam er een brief in behandeling van de Vereniging „Feyenoord”, die besloten had ten behoeve van het nieuwe stadhuis een wandtegel aan te bieden en nu aan de zuster-verenigingen in het Noorden, Oosten en Westen voorstelde, voor gemeenschappelijke rekening vier tegeltableaux te doen aanbrengen op de eerste verdieping van de hal.

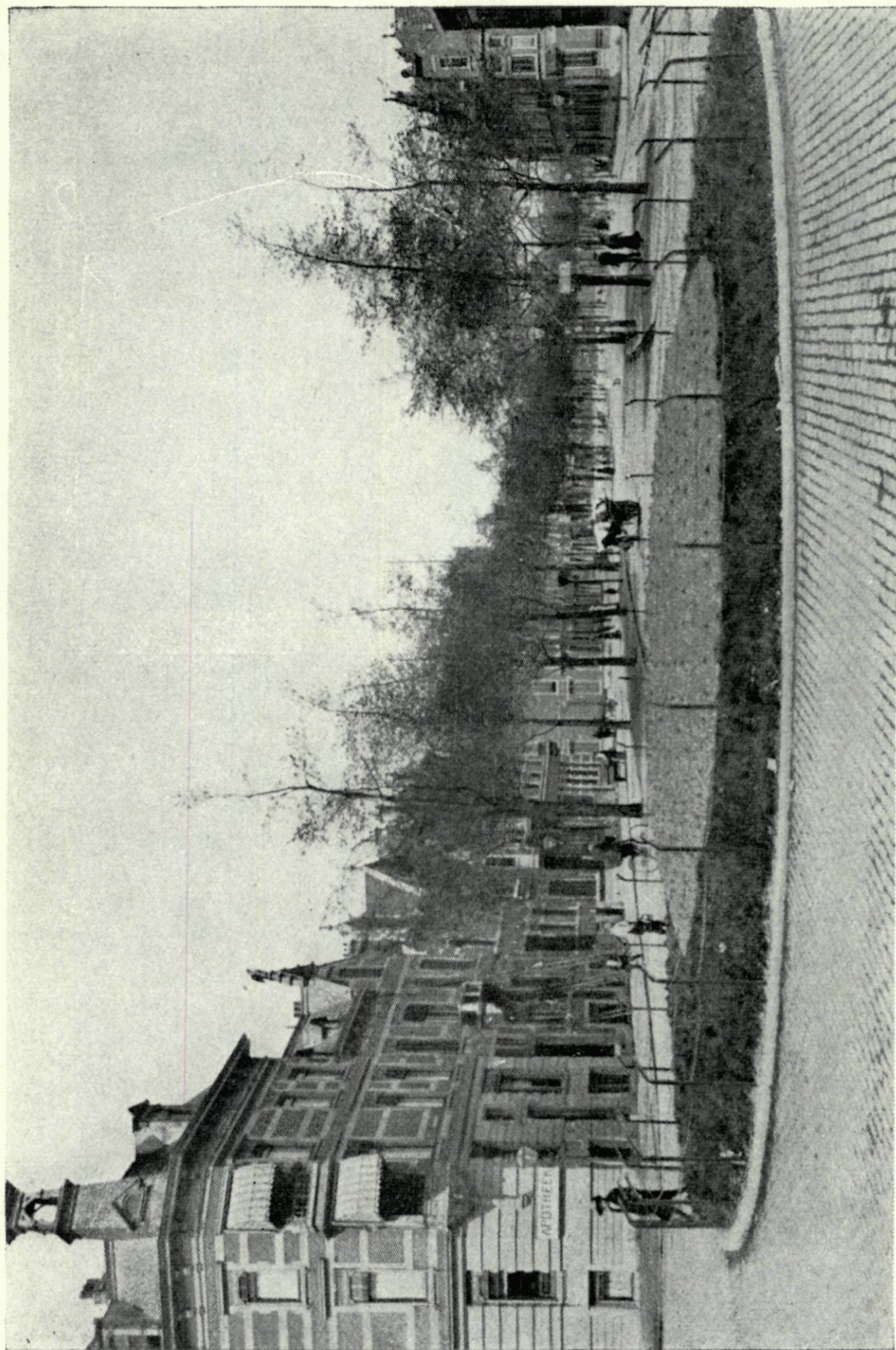
Het denkbeeld om een cadeau aan te bieden voor het nieuwe Raadhuis vond bij het bestuur „Het Westen” algemene instemming: de kas stond bovendien toe, hiervoor een flink bedrag ter beschikking te stellen. Maar over de aard van het geschenk bleek veel verschil van mening te bestaan. In ieder geval wilde men met iets aankomen, dat strookte met de wensen van de bouwmeester, prof. Evers. Aan voorzitter en secretaris werd daarom opgedragen, deze over een en ander te polsen. In de volgende bestuursvergadering konden deze heren meedelen, dat prof. Ever's gedachten uitgingen naar een wandfontein in Delfts aardewerk voor de hal tegenover de trouwzaal met ene allegorische voorstelling van Maas en Rotte: hij vond dit een „bijzonder geschenk, een unicum, dat wellicht niet zo gemakkelijk gegeven zou worden, daar de kosten nogal aanzienlijk waren.” Inderdaad bleken deze, na ingewonnen informaties, ongeveer f 3.000,— te zullen bedragen.

Het denkbeeld op zich zelf lachte de bestuursleden wel toe, maar zij verheelden zich niet, dat de financiering zorgen zou baren. Toch was zelfs een man als notaris Van Ravesteyn, die van de aanvang af sceptisch gestemd was geweest over de uitvoerbaarheid van het fonteinplan, nu niet pessimistisch: het ging hier om een veel geringer bedrag en het plan voor een geschenk aan het Stadhuis sprak misschien meer tot de verbeelding. Zo werd men het er al gauw over eens, dat het mogelijk moest zijn, de gelden bijeen te brengen, deels door een beroep te doen op de Verenigingskas, deels door vrijwillige bijdragen van de leden.

De bijdragen kwamen inderdaad op bevredigende wijze binnen

33. Twee versies van het ontwerp van de beeldhouwer F. J. Werner

34. De voor de fontein bestemde plaats, het kruispunt van 's-Gravendijkwal en Matheneserlaan, omstreeks 1910

en in de algemene ledenvergadering van 26 november 1918 in het café „De Poort van Kleef” kon de maquette worden bezichtigd. In de loop van het jaar 1920 werd de fontein in de hoofd-vestibule aangebracht. De bouwkundige medewerker van de N.R.Ct., die in december van dat jaar tijdens een voorbezichtiging een rondgang door het nieuwe Stadshuis maakte, schreef er in zijn blad het volgende over: „De korte wand ter rechter zijde wordt ingenomen door een fontein, uitgevoerd in groen grès, uit de werkplaatsen van 't Hooft en Labouchère te Delft, waar uit motieven, aan de rivier ontleend, een waterstraal in het vooruitkomend bekken sprankelt. Grappenmakers vertelden, dat deze waterpartij de rivier moest symboliseren, waaraan Rotterdam ontstond; doch dan hebben zij weinig dunk van wat de Maas voor deze stad is.

Wij beschouwen haar dus uitsluitend als een versierde wandafsluiting en als zoodanig is zij niet onverdienstelijk.”

ACROSTICHON OP ROTTERDAM

Rotterdam, gij schoone parel aan de kroon van Nederland!
Onuitwischbaar blinkt uw luister tot aan 's werelds verste strand.
Hroetelkind des milden handels! Oost of West en Noord en Zuid,
Hoont geen stad, die zooveel welvaart in zoo klein een kring besluit;
Heuwen lang weêrstandt gij 't woeden, èn van krijg èn waterplas;
Rijzend met vernieuwde krachten als een Feniks uit zijn asch.
Dag aan dag toont nieuwe blijken van uw luister, bloei en magt,
Van den handel, kunst en kennis en verfraaijing toegebracht.
Woogt gij steeds zóó blijven bloeijen tot aan 't laatste nageslacht!

V.

*Uit: Rotterdamsche Lettervruchten door Willem van der Vliet,
 Rotterdam 1867.*